

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/buefd>

YIL: 2021
CİLT: 6
SAYI: 1

MAKALE BİLGİSİ

Gönderildiği Tarih: 11.05.2021
Kabul Tarihi: 19.06.2021
Yayımlanma Tarihi: 30.06.2021

ARTICLE INFO

Submitted date: 11.05.2021
Accepted date: 19.06.2021
Published date: 30.06.2021

e-ISSN 2547-9865

Nesiller Arası Adalet Probleminin J. Rawls'un Adalet Kuramı Temelinde İncelenmesi*

The Investigation of the Intergenerational Justice Problem on the Basis of J.Rawls's Theory of Justice

Yağmur AYDIN
Bartın Üniversitesi, Felsefe Anabilim Dalı, Yüksek Lisans
Mezun Öğrencisi
Yagmuraydin23@gmail.com,
0000-0001-6323-7468

Öz

Bu çalışma; nesiller arası adalet konusunu, felsefi bir problem olarak ele alarak haklar, yükümlülükler ve tasarruflar konuları üzerinden inceler. Nesil kavramının kapsamını açıklayarak yeni bir nesil tanımı ortaya koyar. Gelecek neslin var olacağını ve bu yüzden onlara karşı sorumluluklarımızın olduğunu desteklemekle beraber mevcut neslin gelecek nesillere karşı sorumluluklarının olup olmadığı, lehte ve aleyhte görüşlere yer vererek tartışır. Bu tartışmanın kuramsal çerçevesini 20.yy siyaset felsefesinin önemli ismi John Rawls'un hakkaniyet olarak adalet kuramı oluşturur. Rawls'un adalet kuramının nesiller arası adalet probleminin çözümünde uygulanabilirliği ortaya koyularak bu konuda yapılan eleştirilere de yer verilir.

Anahtar Kelimeler: John Rawls; Adalet; gelecek nesiller; nesil; nesiller arası adalet.

Abstract

This paper; examines the intergenerational issue of justice as a philosophical problem on issues rights, obligations and dispositions. It propounds the definition of a new generation by explaining the scope of the concept of generation. While supporting that the next generation will exist and therefore we have responsibilities towards them, it discusses whether the current generation has responsibilities towards the future generations by giving for and against views. The theoretical framework of this debate is the theory of justice as fairness of John Rawls, an important name in 20th century political philosophy. The practicality of Rawls' theory of justice in the solution of the intergenerational justice problem is put forward and criticisms made on this issue are also included.

Keywords: John Rawls; justice; future generations; generation; intergenerational justice.

Bu makalenin araştırma ve yayın süreci "Araştırma ve Yayın Etiğine" uygun şekilde yürütülmüştür.

*: Bu makale Yağmur AYDIN'ın Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı'nda hazırladığı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Giriş

Nesiller arası adalet problemi evrensel bir mesele olma özelliği taşımaktadır. Her toplumdaki, her kuşaktan bütün canlı ve cansız varlıkları kapsamı içerisine almaktadır. Buchanan'a göre, nesiller arası adaletin potansiyel kapsamı sınırsızdır. Öyle ki, bu kavram analizinin nasıl sınırlandırılarak çalışılacağına karar vermek bile konuyu her boyutu ile incelemek kadar çaba gerektirmektedir. Nesiller arası adaletin, bir politika hedefinden ya da bir felsefi bilmeden ibaret olmadığı bilinmelidir (Buchanan, 2009, s. 1247). Her ne kadar soyumuzu koruma, yani gelecek nesillerin çıkarlarını gözetme konusunda dünyanın önde gelen meslek grupları hemfikir oldukları varsayılabilir da mevcut nesillerin gelecek nesillere karşı olan yükümlülüklerinin niteliği konusunda çok fazla araştırma yapılmamıştır. Sorun şudur ki; nesiller arası herhangi bir yükümlülüğün varlığı evrensel bir anlaşma ile kabul edilmemiştir. Gelecek nesillerin ihtiyaç, talep ve çıkarlarının şimdiki nesil ile aynı ölçüde olması konusunda ortak bir kanı olsa da, çıkarların ne kadarının kimler tarafından nasıl karşılanacağı, gelecek nesillere karşı yükümlülüklerimizin var olup olmadığı, varsa bu yükümlülüklerin neler olduğu gibi konular kesin olarak belirtilmemiştir (Buchanan, 2009, s. 1243). Bununla birlikte dünya literatüründe, nesiller arası adalet konusu sıklıkla felsefe, siyaset ve çevre politikaları alanlarında çalışılmasının yanı sıra etik, ekonomi, sağlık, hukuk, iktisat ve maliye alanlarında da tartışılmaktadır. Ancak mevcut tartışmalar gelecek nesillere karşı sorumluluklarımız veya onlara karşı olan borçlarımızın olup olmadığı sorularını çerçevesinde ele alınırken, gelecek nesillere karşı olan ahlaki yükümlülüklerimizin neler olduğu konusunda yapılan çalışmalar oldukça azdır.

Çalışma içerisinde cevaplandırmayı amaçladığımız sorular vardır; nesiller arası adalet problemi nedir? Gelecek nesillerin daha iyi bir yaşam sürmesi için mevcut nesiller tedbirler almalı mıdır? Kaynakların kullanımını tasarruf yapılmalı mıdır? Tasarruf oranı neye göre belirlenmelidir? Sürdürülebilir tasarruf mümkün müdür? Gelecek nesillerin yenilenemeyen kaynaklardan yeterli payı almadan, çevre ve iklim değişikliği gibi sorunlarla karşı karşıya kalacağını düşünürsek bizler, yani mevcut nesiller veya bizden önceki geçmiş nesiller gelecek nesillere karşı bir takım sorumluluklara sahip midir? Veya 'gelecek kuşaklar benim için ne yaptı?' düşüncesi ile hareket edip bir *karşılıklık* sorununun olduğunu düşünerek gelecek nesillere karşı olan yükümlülüklerimizin olmadığını mı söylemek gerekir? Gelecek nesillerin hakları nelerdir? Rawls'un adalet kuramında nesiller arası adaletin yeri nedir? Rawls'un başlangıç durumundaki insanları gelecek nesillerin haklarını gözetir mi? Atalarımızı bizler ve bizden sonraki kuşakları olumsuz etkileyecek politikalar uyguladıkları için suçlamalı mıyız? Geçmiş nesillerin gelecek nesiller için ahlaki yükümlülükleri var mıdır? Varsa bu yükümlülükler nelerdir?

Bu sorulara aradığımız yanıtların kuramsal altyapısı 20. yy siyaset felsefesinin önemli ismi J. Rawls'un hakkaniyet olarak adalet kuramı içerisinde, nesiller arası adalet problemine yaklaşımı çerçevesinde cevaplandırdık. Eğer adalet temelli bir çalışma yürüteceksek J. Rawls'un adalet kuramı başlangıç niteliği taşımaktadır. Çünkü J. Rawls'un uzun yıllardır egemenliğini sürdüren faydacılığa karşı hak temelli alternatif bir kuram oluşturmak amacıyla ortaya koyduğu adalet teorisi 20. yy siyaset felsefesini yeniden canlandırması, analitik felsefe geleneğinden ayrılarak

siyaset felsefesine yeni bir soluk getirmesi ve yeni perspektifler geliştirilmesine yol açması açısından oldukça önemli bir yere sahiptir.

Rawls'un adalet teorisi hem nesil içinde hem de nesiller arasında en az avantajlı olanın en fazla yararına olacak şekilde düzenlenmiştir. Rawls ideal bir sözleşme teorisi kullanarak gelecek nesillerle ilgili adalet açısından görevlerimizin neler olabileceğini göstermek için bir seçim girişiminde bulunmuştur ve bu teori aynı zamanda gelecek nesiller ile ilgili adalet problemini de çözmeyi amaçlamaktadır. (Hubin, 1976, s. 71). Nesiller arası adalet probleminin en iyi çözüm yollarından birisi Rawls'un başlangıç durumunda, bilinmezlik peçesi ardında toplumdaki kendilerinden ve birbirlerinin sosyal statü, yetenek, yaş, cinsiyet gibi konularda bilgi sahibi olmayan bireylerin, daha adil bir toplumun oluşması için adalet ilkelerini seçmesi durumudur (Rawls, 2018, s. 41). Seçilecek bu adalet ilkelerine Rawls, 'hakkaniyet olarak adalet' adını vermektedir. Tarafların seçecekleri adalet ilkeleri hem yaşayacakları mevcut nesli hem de gelecek nesli ilgilendirmektedir. Çünkü bilinmelidir ki toplumların seçecekleri her yasa ve her politika doğrudan gelecek nesilleri de etkileyecektir. Tarafların birbirleri ve kendileri hakkında rasyonel bilgilere sahip olmaması, kendileri için isteyecekleri her iyi şey için gelecek kuşakların da yararlanacak olması anlamına gelmektedir.

1. Nesil (Kuşak) Kavramının Kapsamı Nedir?

Genellikle nesil (kuşak) kavramı zamansal bağlamda ifade edilirken üç şekilde kullanılır (Şahin Ceylan, 2012, s. 752). Birincisi biyolojik kuşak (kökensele, genetik), ikincisi sosyolojik kuşak ve üçüncü olarak da kronolojik, yani zamansal kuşaktır (Tremmel, 2009, s. 19-20). Biyolojik olarak 'kuşak' kavramının etimolojik kökenleri Latince "generatio" yani üretkenlik, doğum anlamına gelmektedir ve kalıtsal olarak aile ilişkileri ile ilgili olduğu için aynı zamanda 'soy' olarak da adlandırılır (Tremmel, 2009, s. 19). Biyolojik olarak kuşak kavramı toplumsal ve teknolojik değişimler sebebiyle tam olarak günümüzü yansıtmıyor olsa da çocuklar ile ebeveynlerin doğumları arasındaki geçen süre olarak da adlandırılır (Gündüz ve Tuğrul, 2018, s. 90). Biyolojik kuşağın tanımındaki sorun şudur: Aynı yıl doğan aile üyeleri bile birbirlerinden farklı nesillere ait olabilirler. Örneğin, bir kadın 36 yaşında doğum yaparsa ve ikiz kız kardeşi 18 yaşında doğum yaparsa kardeşlerin çocukları soy anlamında aynı kuşağa ait olmalarına rağmen zamansal olarak farklı kuşaklara mensup olabilirler (Tremmel, 2009, s. 19).

İkinci olarak sosyolojik anlamda kuşak, tutumları, inançları, problemleri, yaşadıkları sosyal, kültürel ve ekonomik olaylardaki deneyimleri ortak olan insan gruplarını ifade etmektedir (Tremmel, 2009, s. 20). Toplumsal kuşaklar kendi içlerinde birlik beraberlik oluşturmuş insanlardan oluşur ve o kuşağa ait insanların değer yargıları benzerdir, aynı zamanda birbirlerine benzer davranışlar sergilerler (Gündüz ve Tuğrul, 2018, s. 90). Her toplumun farklı toplumsal deneyimleri olması sebebiyle toplumsal kuşaklar toplumdan topluma farklılık gösterebilirler. Kuşakları sadece doğdukları yıl bazında hesaplamanın dışında ait oldukları kuşağı oluşturan sosyal olayların düşünce ve inançların etkileri de kuşaklar arası farklılıklar açısından önemlidir (Adıgüzel, Batur ve Ekşili, 2014, s. 170). Toplumsal kuşaklarda yaş, belirleyici bir özellik değildir; bir edebiyat veya sanat akımına mensup olmak bile örneğin 'Romantikler', kişiyi o kuşağa ait yapar ki zaten kuşak içerisinde yaş farkı fazla olabilir ve bu yüzden 20 ile 50 yaşındaki insanlar

bu açıdan aynı kuşakta olabilirler (Tremmel, 2009, s. 20). Bu kuşaklara ait olan insanlar kendilerini var oldukları neslin genel özellikleri ile ilişkilendirirler.

Üçüncü kuşak Zamansal (Kronolojik) kuşaktır. Tremmel'e göre, toplumdaki bir yaş grubuna yani bir toplumdaki genç, orta yaşlı ve yaşlı insanları işaret etmektir. Bu anlamda, birkaç kuşak her zaman aynı anda yaşamlarını sürdürürler. 8 yaşın altındaki insanlar genellikle "genç kuşak" olarak kabul edilirken, 30 ile 60 yaş aralığındakiler "orta yaşlı kuşak" olarak temsil edilirler. 60 yaş ve üstü insanlar ise "yaşlı kuşak" olarak kabul edilmektedirler (Tremmel, 2009, s. 20). İnsanlar, bu nesil aralıklarını zamansal bağlamda ifade etmek için geçmiş nesil, şimdiki nesil ve gelecek nesil ifadelerini kullanmaktadırlar.

Bu üç kuşak tanımı kuşak kavramının belli boyutlarını ifade ediyor olsa da bu çalışmada kullanacağımız anlam ve kapsamı yansıtmaktan uzaktır. Çünkü nesiller arası adalet açısından kuşak; aynı soydan gelmeyen, benzer kültürel geçmişe sahip olmayan ve aynı zaman dilimi içerisinde yaşamayan insanları da kapsamaktadır. Nesiller arası adalet kavramı daha çok uzak gelecek nesilleri ifade ettiği için yukarıdaki üç kuşak kavramı bu anlamı yansıtmaz. Bu nedenle, bu çalışmada kullanacağımız "gelecek nesil" kavramı Tremmel'in üç farklı kuşak kavramını da içine alan ama aynı zamanda anlam ve içerik olarak ondan geniş olan bir kavramdır.

Nesil dediğimizde akla gelen; insanlar arasında kesintili bağlara sebep olan, keskin çizgilerle ayrılan devirler olarak algılanmamalıdır. Nesiller birbiri ardına dizilmezler, yani bir kuşak ortaya çıkmadan diğer kuşak tamamen yok olmamaktadır (Barry, 2006, s. 385). Kuşaklar belirli bir süre birlikte var olmaya devam ederler. Bunun aksi de mümkün değildir. Geçmişte yaşayıp da şu anda var olmayan insanlara geçmiş nesil, geçmişte yaşamaya başlamış halen günümüzde yaşamını devam ettiren ve mevcut zamanda dünyaya gelmiş olan insanlara şimdiki nesil, henüz dünyaya gelmemiş olan insanlara da gelecek nesil denilmelidir. Aralarında keskin bir zamansal farklılık yoktur. Bir nesil varken diğer nesil ile birlikte bir süre birlikte var olabilirler. Esasen kuşak dediğimiz şey zaten nüfusun kendini sürekli yenilemesi durumundan ibarettir. Nüfus daimi olarak yenilenir ve kuşaklar bir süre beraber yaşamlarını sürdürebilirler. İşte tam da bu sebepten ötürü mevcut neslin çıkarları doğrultusunda sağlanan imkânlar, gelecek nesil için de sağlanmalıdır (Barry, 2006, s. 385).

2. Nesiller Arası Adalet Nedir?

İnsanlar, yaşam içerisinde sadece içinde buldukları kadarıyla var olduklarını düşünürler. Onları bugün var eden bir geçmiş nesil vardır. Yarın da varlığını devam ettirecek olan bir gelecek nesil olması ihtimali vardır. Ancak insanlar bu ihtimali düşünmekten kaçınırlar. Devletler de insanlar gibi adalet dağılımlarını yaparlarken maalesef bu yanılgıya sıklıkla kapılmaktadırlar. Siyasetten felsefeye, sanattan ekonomiye ve ekolojiye her alanda çalışmalar yapılırken gelecek olan neslin varlığı göz ardı edilmemelidir.

Bugün verdiğimiz her karar gelecek nesillerin çıkarlarını doğrudan veya dolaylı olarak etkiler, bizlerden onlarca yıl daha önce doğmuş olan insanların kararları nasıl ki bizleri etkiliyorsa, bizlerin kararları da aynı şekilde bizlerden onlarca yıl sonra doğmuş olacak gelecek nesilleri de etkileyecektir (Buchanan, 2009, s. 1237). Çünkü kararlarımızın çoğunun özellikle de seçilecek

politikaların çocuklarımızı, torunlarımızı nasıl etkileyeceğini düşünmek ve bu durumları göz önünde bulundurmamak biz mevcut nesillerin yükümlülüğünde olduğu unutulmamalıdır (Buchanan, 2009, s. 1237). Çıkarlar, talepler, sermayeler, mallar ve kaynaklar dağıtılırken adalet duygusu elden bırakılmamalıdır ki nesiller arası bir ilişkiden bahsedebilmek mümkün olsun. Ancak bu şekilde bir sonraki neslin taleplerini karşılamaya çabalama konusunda ne kadar sorumluluğa sahip olduğumuzu anlamak mümkün olabilir (Rawls, 2018, s. 315).

Bizler bugünkü nesil olarak şu an varlığımızı sürdürüyor durumdayız. Dolayısıyla geçmiş nesil ve gelmesi planlanan gelecek nesil şu anda mevcut değildir. Belli bir kısım yakın geçmiş veya yakın gelecek nesil şu anda var olsalar bile muhtemelen yaşları itibari ile adalet, hukuk, ahlak, politika vd. konularda karar verme yetisine sahip durumda değildir. Geçmiş neslin yaptıklarını yargılamak veya sürdürmek ve aynı şekilde gelecek neslin çıkarlarını gözetmek mevcut neslin elindedir (Şahin Ceylan, 2012, s. 749). Bu bakımdan, mevcut nesil her zaman hem avantajlı durumdadır hem de yüklendiği sorumlulukların ağırlığını taşımaktadır. Kuşaklar zaman içinde yayılırlar ve aralarındaki gerçek çıkar tek yöne doğru aktarılmaktadır (Rawls, 2018, s. 318). Buradaki tek yön ifadesi, geçmiş nesiller için artık yapılacak çok fazla bir şey kalmadığı için bu akışın yönü bugünün ve geleceğin neslini ilgilendirmektedir. Böylece neyin adil, neyin adil olmadığı ve her durumda adaletin nasıl sağlanacağı konusu genel anlamda mevcut nesil ve gelecek nesil ile ilgilidir (Rawls, 2018, s. 318).

Ceylan'a göre nesiller arası adalet, "gelecek nesillerin çıkarlarının korunması, bu yönde bireyler ve hükümetler düzeyinde gerekli tedbirlerin alınması esasına dayanan dengeleyici politikaların genel adıdır." (Şahin Ceylan, 2014, s. 307). Ona göre, nesiller arası adalet geniş anlamıyla, henüz yaşamaya başlamamış gelecek nesiller yararına devletin, insanların, sivil toplum kuruluşlarının yürüttüğü toplumsal, hukuki ve ahlaki ödevler bütünüdür (Şahin Ceylan, 2012, s. 753). Bu ödevler Rawls'un da *Bir Adalet Teorisi*'nde söylediği gibi her alanda olabilirler (Rawls, 2018, s. 316). Ve hangi alanda olursa olsun gelecek nesillerin çıkarları gözetilerek yapılmalıdır.

3. Nesiller Arası Adalet "Problemi" Nedir?

Nesiller arası adalet problemi: Gelecek neslin kapsamı nedir? Gelecek nesillere karşı sorumlu muyuz? Eğer sorumluyuz, sorumluluklarımız nelerdir? Nasıl ve ne kadar tasarruf edilmelidir? Tasarruf ilkeleri neler olmalıdır? Kimler ne ölçüde fedakârlık yapmalıdır? Yapılan bu fedakârlıkların sonucu gelecek nesilleri tatmin boyutuna ulaştırır mı? Gelecek nesil bu tasarruf ve fedakârlıkların karşılığını bize nasıl öder veya ödemeli midir? Bir karşılıklılık ilişkisi söz konusu mudur? Nesiller arası adalet konusunda kaynak kullanımı, ekolojik, ahlaki veya hukuki politikaların sürdürülebilir olması mümkün müdür? gibi sorular ile ilgilidir. Nesiller arası adaletin ilgilendiği bu sorular beraberinde lehte ve aleyhte görüşlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur ve nesiller arası adalet çözülmesi gereken bir problem halini almıştır.

3.1. Gelecek Nesillerin Varlığı Ve Hakları Problemlerine Karşı Görüşler

3.1.1. Varlık Problemi

Nesiller arası adaletin aleyhindeki görüşler, gelecek kuşakların varlığını reddetmekte veya eğer gelecek bir kuşak olacaksa onlara karşı ahlaki yükümlülüklerimizin olmadığını

savunmaktadır. Gelecek kuşakların henüz kimlerden oluşacağını bilinmediği ve böylece çıkarlarının, taleplerinin bilinmezliği sebebiyle onlara karşı bir sorumluluk taşımak zorunda olmadığımız görüşü ve gelecek kuşakların henüz olmaması sebebiyle muhatap bulamıyor oluşumuz da mevcut nesli, gelecek nesle karşı sorumluluk duymaktan alıkoymaktadır (Birden, 2016, s. 10).

Gelecek neslin var olmayacağını düşünen görüşlere göre, insanların varlığının sınırlılığı göz önüne alındığında insanlığın sonu yaklaşmış ve belki de gelmiş olabilir. Bin yıldan daha uzun süredir doğal yaşamın tahrip edilmesi, iklimdeki bozulmalar, kıtlıklar ve hastalıklar sebebiyle bazı insanlar 'gelecek' kavramını çok uzak olarak görmekte ve insan hayatının yakın bir tarihte bitebileceğine inanmaktadırlar böylece de aynı insanlar gelecek nesillerin olmayacağını da düşünmektedirler (Buchanan, 2009, s. 1263). İnsanlığın sonunun geleceğini elbette ki düşünebiliriz ve her nesil için bu son insan neslidir diyebiliriz. Her neslin son nesil olma ihtimali elbette ki vardır ancak Barry'e göre bu düşünce şekli risklidir ve bu riske girilmemelidir (Barry, 2006, s. 392). İçinde yaşadığımız neslin son nesil olduğuna inanmak, yapacağımız eylemler ve seçimlerde yanlışlıklara sebep olacak ve gezegenimiz ya da gelecek nesil için geri dönülmez felaketlere yol açacaktır.

Bu düşüncelerin karşısında gelecek neslin var olacağından şüphe duymayan, gelecek nesillere karşı sorumlulukların varlığını kabul eden, gelecek nesillerin hakları olduğunu düşünen, hatta kaynakların kullanımı konusunda mevcut nesillerle eşit pay alma haklarına sahip olduğuna inanan, gelecek nesiller için sürdürülebilir kalkınma ve tasarruf planları yapılması gerektiğini savunan görüşler de mevcuttur.

Baier'e göre de, hiç kimse gelecek nesillerin gerçekten var olacağı konusunda şüphe duymamaktadır (Baier, 1984, s. 70). Çünkü gelecek nesil olarak algılanması gerekenler çok uzak kuşaklar değildir. Bugün doğan çocuklar aslında gelecek neslin birer temsilcileridir. Bu yüzden gelecek nesil ütopyik olmayan ve var olması beklenen bir gerçekliği ifade etmektedir. "Aslında gelecek kuşakları düşündüğümüzde onları soyut bir topluluk olarak değil, çok önemseydiğimiz akrabalarımız -çocuklarımız veya doğmamış torunlarımız- olarak düşünürüz." (Sugorakova ve Sol, 2010, s. 153). Her koşulda gelecek bir nesil varmış, olacaktı gibi düşünmek yararlı olacaktır. Aksi takdirde mevcut nesillerin bilinçsiz ve savurgan seçimler yapmaları gelecek nesiller için yıkıcı olacaktır. Bu yüzden de mevcut nesillerdeki insanlar gelecek nesillerin varlığını veya var olabileceklerini göz ardı etmeden yaşamalıdır. Gerektiği zaman tasarruf tedbirleri alabilmelidirler. Her nesil bu dünyanın ve kaynakların "geçici bekçileri" (Barry, 1997, s. 45) olduklarını unutmamalı ve yapacağı her eylemi bu durumun bilincinde olacak şekilde yapmalıdır. Bu sebeplerle, gelecek nesillerin henüz var olmalarının yeterli olması görüşü sadece mevcut neslin bencil bir tavırla kendi çıkarlarını korumasına sebep olmaktadır. Böyle düşünen bir nesilden de kaynakları doğru kullanmasını sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlamasını, gezegenimizi korumasını ve ahlaki, kültürel mirasını taşımasını beklemek doğru olmayacaktır.

3.1.2. Haklar Problemi

Gelecek nesillerin hakları varsa bu haklar neler olabilir? sorusu Bandman tarafından sorulmaktadır (Bandman, 1982, s. 96). Bandman'ın bu soruya yanıtı öncelikli olarak gelecek nesillerin bir hakkı olacaksa bu hakkın özgürlük olması gerektiği kanaatindedir. Çünkü özgürlük hakkına sahip olmak özerk bir alana sahip olmak demektir ve bu da beraberinde diğer hakları da getirecektir (Bandman, 1982, s. 95). Bireyin özgür olması gerekliliğini en ön sıraya koyan Bandman, ikinci olarak eğer gelecek nesillerin bir hakka sahip olması bekleniyorsa bu temiz havada solunum hakkı olması gerektiğini vurgulamaktadır (Bandman, 1982, s. 95). Esasen gelecekteki nesillerin sahip olması gereken en genel haklar evrensel insan haklarıdır. İklim değişikliği konusunu da insan hakları açısından düşünmek gerekirse önemi daha fazla artmaktadır (Ilık Bilben, 2018, s. 222). Çünkü temiz bir havada yaşamak insanların en tabii hakkı iken iklim değişikliğine sebep olmak veya göz yummak insanların bu doğal haklarını ellerinden almak anlamına gelmektedir.

Rawls da gelecek nesillere karşı sorumluluklarımızın olduğunu belirtmiş ve bu sorumlulukları adil tasarruf ilkesi ile temellendirmiştir. Adil tasarruf ilkesinin üç koşulundan ikincisini belirtmek gerekir:

(a) Buna göre, adil (ya da düzgün) temel kurumlar tesis edilince tasarruf durabilir. Bu noktada gerçek tasarruf (yani, her türlü reel sermayeye yapılan net ilaveler) sifıra inebilir ve mevcut hisselerin sadece muhafaza edilmesi ya da yinelenmesi, yenilenemeyen kaynakların gelecekte gereği gibi yararlanılmak üzere idareli kullanılması gerekir. Böylece, cari tüketimi tehdit eden tasarruf oranı, toplam sermaye birikimi, kullanılmayan kaynaklar ve doğal dünyanın üzerindeki insan nüfusunu yaşatma kapasitesini korumak ve yenilemek için geliştirilen teknoloji bağlamında ifade edilecektir. Bunlarla birlikte diğer yaşamsal önem taşıyan ögeler bir araya geldiğinde bir toplum bu noktadan sonra doğal olarak tasarruf yapmayı sürdürecektir, ancak bu artık adaletin görevi olmayacaktır. (Rawls, 2006, s. 116).

Rawls'un dağıtıcı adalet yaklaşımı ile hem nesil içerisinde hem de nesiller arasında hakların ve ödevlerin nasıl dağıtılacağı konusu teorisinin temel bir parçasını oluşturmaktadır ve bu yüzden anlıyoruz ki Rawls, nesiller arası adalet problemini 'haklar' kategorisinde incelemektedir (Şahin Ceylan, 2014, s. 295). Rawls'un adalet teorisinin en önemli özelliği evrensel insan haklarını ve bireysel haklar konusunu oldukça önemsemesidir. Bu yüzden de gelecek nesillerin önce var olacaklarına inanmak daha sonra da onları bizlerden farklı olmayacak bireyler olarak görmemiz gerekmektedir.

Page'e göre de doğal kaynakları kullanmak gelecek nesillerin hakkıdır ve onlara kaynakları kullanmaları için bizlerin kullandığından daha az bir pay bırakmamak gerekmektedir (Page, 1999, s. 55). Page'nin görüşünden anlaşılıyor ki her neslin bütün kaynakları kullanma hakkı bulunmaktadır ve bu yüzden de mevcut nesillerin gezegende yaşama sıraları geldiğinde kaynakları koruyarak diğer nesle aktarma çabası içerisine girmeleri gerekmektedir. Çünkü "Kuşaklar arası haklar bireysel haklar gibi düşünülmemelidir. Bunlar kuşaklara ait haklardır; bunlara başka kuşaklar ile -geçmiş, şimdiki ve gelecek- ilişkili olarak sahip olunur." (Demirci,

2013, s. 230). Bu düşünceler doğrultusunda artık, yapılan her eylemin bu bilinçle yapılması gerekliliği; eylemlerin uzun vadeli sonuçlarının da düşünülmesi, gelecek nesillerin çıkar talep ve refah düzeylerinin göz ardı edilmemesi gerektiği düşüncesi kendini göstermeye ve gelişmeye başlamıştır.

Gelecek neslin gerçekten var olduğu kabulüne göre onlar da bizim sahip olduğumuz haklara sahip olmaları beklentiler arasındadır. Eğer gelecek nesiller bu haklara sahip olacaklarsa bu haklara sorunsuz bir şekilde sahip olabilmeleri, beraber olacakları çağdaşlarının yanı sıra bizler için de yükümlülükler yol açacaktır (Baier, 1984, s. 70). Bu konuda aynı noktaya değinen diğer isim de Bandman olmuştur. Bandman de gelecek nesillerin bizler gibi haklara sahip olması gerektiğini ancak bunu kabul etmenin beraberinde bizlere de çeşitli sorumluluklar yüklediğinin bilinmesinin gerektiğini ifade etmektedir (Bandman, 1982, s. 95). Gelecek nesillerin haklarını görmezden gelmemek, bizlerin sahip olduğu haklara sahip olmalarını düşünmek, aynı zamanda şimdiki nesil ile gelecek nesil arasında sıkı sıkıya bir bağa sebep olacaktır (Bandman, 1982, s. 95). Gelecek nesillerin hak sahibi olduklarına inanmak demek, onların haklarını güvence altına almamız gerektiğine de inanmamız demektir. Bu düşünce bağlamında mevcut nesil tarafından gelecek nesillerin de haklarını koruma düşüncesi ve davranışı nesiller arası bir ilişki, daha güvenli bir bağ oluşmasına neden olacaktır. Aynı zamanda onların da hakları olduğuna inanmak, bugün kullandığımız kaynakları onlarla paylaşmamız gerektiğine inanmak demektir (Baier, 1984, s. 70). Çünkü payın hak olduğu yerde gelecek nesillerinde bu mevcut kaynakları paylaşma hakları vardır.

Kaynakların bugünün taleplerini karşılaması için harcanan çaba gelecek nesillerin de ihtiyaçlarını karşılayabilme hakkını elinden almadan yapılmalıdır. Çünkü “Kaynakların kullanımında kuşaklar arası hakkaniyet gözetilmelidir.” (Sarıkaya ve Zişan, 2007, s. 224). Tremmel'e göre de, eğer nesiller arası bir adaletten bahsedilecekse bu ancak gelecek neslin haklarının korunması ve hak temelli bir adalet teorisi yolu ile gerçekleşebilecektir (Tremmel, 2009, s. 46). Gelecek nesillerin hakları olduğu fikrini kabul edersek eğer, kabul etmeliyiz ki bu haklar yasalar ile somutlaştırılmalıdır. Savurgan olmadan her alanda tasarruf edebilmek ve gelecek kuşaklara kaynaklardan pay alabilme hakkı vermektir. Tremmel'e göre, sadece bir kumsalda yürüyüş yaparken yerlere cam kırıkları bırakmamak, kamp yaptıktan sonra kamp alanını temiz tutmak gibi basit ama önemli eylemler bile gelecek nesillerin bu kumsalı kullanabilmesi, kumsaldan pay alma haklarını önemsemek, ahlaki açıdan doğru bir davranıştır (Tremmel, 2009, s. 46). Bu dikkatli davranmanın sonucunda her kuşak gelecek nesilleri düşünerek üzerine düşen sorumluluğu yerine getirdiğinde gelecek kuşağın herhangi bir konuda zararlı çıkma ihtimali en aza indirilmiş olur. Böylece mevcut nesiller de gelecek nesillerin haklarını güvence altına almış olur.

Gelecek nesillerin şu anda yaşayan insanların hepsinden oluşmayacak olması sebebiyle o kişilerin spesifik özellikleri, istek, talep ve çıkarları konusunda tam olarak bilgi sahibi değiliz ve aynı zamanda bilgi sahibi de olamayacağız (Baier, 1984, s. 71). Bir kuşak sonrası için talep ve çıkarları açısından tahminde bulunmak mümkün olsa da dört beş kuşak sonrası için mümkün olmayacaktır. Gelecek kuşakların örneğin torunlarımızın ileride ne isteyeceklerini taleplerinin ne olacağını bilemeyeceğimiz için eylemlerimizin de onları nasıl etkileyeceğini bilemiyor durumda

olacağız. Böylesi bir durumda da gelecek nesillere karşı sorumluluklarımızın olmadığını düşünenler olacaktır (Barry, 2006, s. 390). Bu düşünceye göre nasıl olsa bugün yapacağım eylemlerin ve seçimlerin gelecek nesilleri nasıl etkileyeceğini bilemiyor oluşumuzun rahatlığı mevcut nesle seçeneklerinde veya eylemlerinde sadece kendi çıkarlarını gözetme rahatlığı vermektedir.

Gelecek neslin var olmama ve olsalar bile taleplerini tam olarak bilinemeyeceği probleminde mevcut nesil sorumluluk almaktan kaçınmaktadır. Bu kaçınma halinin Barry'e göre asıl sebebi, "uyuyan" tehlikelerdir. Nedir bu uyuyan tehlikeler? Herhangi bir alanda yapılan bir eylemin sonuçlarının kısa vadede olumlu, ancak uzun vadede olumsuz sonuçlar doğurabilmesi sorundur (Barry, 2006, s. 385). Yani bir eylem kısa vadede yararlı ancak uzun vadede çok zararlı olabilme potansiyeline sahiptir. Hal böyle olunca yaşayan nesil için yararlı bir seçim yapmak elbette doğru olacaktır. Ancak her türlü seçimlerimizi yaparken uzun vadeli olacak şekilde düşünmemeliyiz. Condorcet'e göre de mevcut nesillerde yaşayan insanlar kanunların varlığı, bilimsel ve teknolojik gelişmeler ve tarihi tecrübelerine dayanarak gelecek nesillerde yaşayacak olanların yaşamlarının nasıl olabileceğini tahmin edebilirler (Condorcet, 1990, s. 67). Gelecek nesillerin ne durumda olacaklarını tahmin etme işi de hayali bir durumdan ibaret olarak görülmemelidir, insan soyunun devamının kaderini bilmeye çalışmak mevcut nesillerin görevlerinden birisidir (Condorcet, 1990, s. 67). Şu anda mevcut nesil teknolojik gelişmeler sebebiyle aslında her seçim için en azından 60 yıl sonra bırakacağı etkileri bilebiliyorken, seçimlerini bu durum göz önüne alınarak yapmak en doğru adım olacaktır. Gelecek nesillerin kimler olacağı veya nasıl olacakları, ne gibi taleplerde bulunacakları konusundaki bilgisizliğimiz ve sayılarının ne kadar olacağı konusundaki belirsizlikler birtakım çatışmalar ortaya çıkarsa da bu çatışmalar onlara karşı olan yükümlülüklerimizin önceliği ile ilgili olabilir. Ancak bu çatışmalar gelecek nesillerdeki kişilere karşı olan yükümlülüklerimizin gerçekliği ya da lüks taleplerimiz veya savurgan harcamalarımız, kaynakları yok etme veya israf etme özgürlüğümüz üzerindeki ahlaki önceliği ile ilgili değildir (Baier, 1984, s. 71).

Sonuç olarak, gelecek kuşakların kaynakların kullanımında bir hakka sahip olmamaları gerektiği de 'haklar' konusundaki tartışılmaktadır. "Hakkın kullanıcısı konumundaki kişilerin henüz doğmamış olmaları, yani haktan yararlanabileceklerin biyolojik ve bilişsel varlıklarının bulunmaması bir soruna işaret eder." (Şahin Ceylan, 2014, s. 299). Bu düşünceyi savunanlar için gelecek kuşakların henüz olmaması ve olmayacak olma ihtimallerinin de bulunması sebebiyle kaynaklar üzerinde bir hakka sahip olmamaları gerektiğini savunmaktadırlar. "Biz nasıl ki şimdi var olmayan dinazorları görme hakkımız olduğunu iddia edemiyorsak, onlar da ancak ana rahmine düştükleri ya da dünyaya geldikleri zaman var olan kaynaklar üzerinde hak iddia edebilirler." (Ünder, 1996, s. 138). Eğer ortada bir hak varsa ve hak sahibi ortada yoksa orada haktan değil ancak sorumluluktan bahsedilebileceği ve sayısı ve kimliği belirsiz kişilerin haklarından bahsetmenin hak kavramından uzak olduğu düşüncesi de bu görüş sahiplerine aittir (Şahin Ceylan, 2014, s. 299).

3.1.3. Karşılıklılık Problemi

Karşılıklılık eksikliği probleminin temel sorusu şudur: Var olup olmayacakları bile belli olmayan bir gelecek nesil için şimdi fedakârlık yapılmalı mıdır? Bu fedakârlıklar karşısında gelecek nesiller bize ne verebilir?

Rawls'un sözleşme teorisi üzerinden temellendirdiği nesiller arası adalet görüşüne karşılıklılık konusunda karşı çıkanlar olmuştur. Bunlardan birisi de Klaus Mathis'tir. Mathis'e göre, nesiller arası adaletin sözleşme teorisi gerekçelendirmesi "Mevcut nesiller neden gelecek nesillere karşı herhangi bir yükümlülük üstlenmelidir?" (Mathis, 2009, s. 49) sorusu ile karşı karşıya kalmaktadır. Rawls'un faydacılık eleştirisinin başında fayda kuramının bireyin çıkarlarını değil toplumun çıkarlarını gözettiği geliyordu. Rawls bu yüzden faydacı kuramın, gelecek nesillerin iyiliği için şu anki nesilden gereğinden fazla fedakârlık isteyebilir olduğunu söylemektedir (Rawls, 2018, s. 316). Rawls'un faydacılık kuramına yaptığı eleştirinin benzerini de Mathis nesiller arası adalet konusunda sorumluluk alınması gerektiği görüşüne sahip olanlar için yapmıştır. Gelecek nesillere karşı sorumluluk hissetmememiz gerektiği de bu konuda yapılan eleştirilerden birisidir. Çünkü sorumluluk karşılıklı olabilecek bir durumdur ve gelecek nesiller ile karşılıklı bir ilişki içerisinde olmadığımız için onların bizler için herhangi bir şey yapmaması mevcut neslin gelecek nesillere karşı ahlaki bir sorumluluğunun olmamasına sebep olmaktadır (Ünder, 1996, s. 137). Gelecek nesillere karşı sorumlu olmadığımızı varsayarsak bu düşünce karşılıklı yarar (karşılıklılık) eksikliğinden kaynaklandığını söylemek gerekmektedir (Hubin, 1976, s. 71).

Mathis'e göre, mevcut neslin, gelecek nesiller için birçok fedakârlıkta bulunuyor olduğunu varsayarsak, sermayeyi tasarruflu kullanarak adil tasarruf ilkesi doğrultusunda yaşamlarını devam ettirmektedirler. Aynı zamanda gelecek nesillerin bizlerle aynı haklara sahip olmadığı görüşüne sahip düşünürler de gelecek nesiller için yapılacak tasarrufları da reddetmektedirler. Çünkü bu görüş sahipleri mevcut nesilleri kaynaklardan mahrum bırakıp karşılığı olmayan ve gereğinden fazla bir fedakârlıkla karşı karşıya bırakıldıklarını savunmaktadırlar. Her şeyden önce mevcut nesil bu tasarruf ve fedakârlıkları yapmakla yükümlü müdür? Daha sonrada akla gelen bir diğer soru ise: gelecek nesil, bu kadar fedakârlığın karşısında geçmiş kuşaklara sonsuz minnet duymaktan başka ne verebilir? (Mathis, 2009, s. 50). Bu 'gelecek kuşaklar benim için ne yaptı?' Sorusu bir karşılıklılık sorunudur.

Rawls'un adalet teorisinde karşılıklılık eksikliği temelinde English de bir eleştiride bulunmuştur. English'e göre, orijinal pozisyonda kendi çıkarlarını gözetken bireyler, gelecek nesiller için tasarruf etmemeyi tercih edebilirler. Bu sonuca götüren akıl yürütme şu şekildedir: Herhangi bir tasarruf ilkesi, gelecek nesillerin konumunu önemli ölçüde arttırabilecek ancak gelecek nesillerden kazanmadan karşılığında bir fayda görmeden yine de gelecek nesil için fedakârlık etmeleri istendiği için ilk nesle yardımcı olmayan bir etkiye sahip olacaktır (English, 1976, s. 93). Ayrıca "İnsanlar kendilerinden hemen sonraki bir iki kuşağa karşı sorumluluk duyabilirler. Fakat nasıl bir yaşam tarzı süreceği belli olmayan bir kuşak için fedakârlık edemezler. Örneğin bir demokattan, Hitlerden ve Hitlerciklerden oluşan bir kuşak için fedakârlık yapması istenilebilir mi?" (Ünder, 1996, s. 138).

Nesiller arası adalette karşılıklılık sorunu aynı zamanda bir eş zamanlılık sorunudur. Şöyle ki “Eğer adalet karşılıklı avantaja eşitse o zaman nesiller arası adalet olamaz.” (Nelson, 1992, s. 704). Çünkü karşılıklılık ancak çağdaşlar arasında mümkündür nesiller arası bir karşılıklılık durumu söz konusu olamaz. Eğer oluyorsa orada adalet veya adaletsizlikten bahsedilmemelidir. Barry’e göre, karşılıklılık eksikliği olmadığı sürece insanlar birbirlerine karşı sorumlu olduğu düşüncesine sahip olanlar açısından, gelecek nesillere karşı yükümlülükler karşılıklı menfaate dayanıyorsa eğer, gelecek nesillere karşı da dolayısıyla bir sorumluluğumuz olamaz. Çünkü gelecek nesillerle ilişki içerisinde değiliz (Barry, 2006, s. 388). Buradan anlaşılıyor ki sadece çağdaşlarımıza karşı yükümlülüklerimize sahip durumdayız çünkü onlarla belirli menfaatlere dayalı ilişkiler içerisindeyiz sonucunu çıkarmak yanlış olmayacaktır.

4. J. Rawls Açısından Nesiller Arası Adalet Problemi

4.1. Genel Hatlarıyla Adalet Anlayışı

Rawls 1971’de yayınlanan *Bir Adalet Teorisi* yapıtında o döneme kadar egemenliğini sürdürmüş olan faydacılık kuramına karşı, adalet temelli alternatif bir kuram oluşturmayı amaçladığını söyleyen ilk siyaset felsefecilerinden biri olma özelliğini taşımaktadır (Rawls, 2018, s. 22). Rawls’un faydacılık kuramına karşı sistematik bir alternatif kurama gerek duymuş olmasının nedeni, faydacılık kuramının uzun yıllardır egemen bir görüş olması ve çoğunluğun iyiliğini ararken bireyin haklarının göz ardı ediliyor olmasıdır. Rawls, *Bir Adalet Teorisi* ‘nde faydacılıktan farklı olarak bireysel hak ve özgürlükleri ciddiye alan aynı zamanda adaletin adil dağıtılmasını sağlayan sözleşme temelli bir hakkaniyet olarak adalet kuramı kurmaktadır (Demir, 2018, s. 58). Rawls’un ortaya koymaya çalıştığı bu kuram sezgicilik-faydacılık çıkmazının çözümlenmesi açısından tarihsel olma özelliğinin yanı sıra özellikle uzlaşımçı bir kuram olma çabası gütmeyen ve diğer kuramcılarının kuramlarının ne olduğunu Rawls’un kuramına karşı çıkararak açıklamaları sebebiyle siyaset felsefesinde egemen olması açısından önemlidir (Kymlicka, 2016, s. 75). Bu konu hakkında Albert Nozick’in “Siyaset felsefecileri ya Rawls’un teorisi üzerinde çalışmak zorundalar ya da neden böyle yapmadıklarını açıklamak zorundadırlar.” (Nozick, 2015, s. 241) şeklinde ifade ettiği bu görüş, Rawls’un kuramının geldiği noktayı ve 20.yy siyaset felsefesi açısından öneminin anlaşılmasına yararlı olmaktadır.

Yüzyıllar boyunca sorulan ve cevaplanmaya çalışılan, adalet nedir? Adil bir toplum düzeni nasıl olmalıdır? Sorularına yanıt aramaya çalışan Rawls, adaleti toplumun temel ilkesi olacak şekilde bir kuram ortaya koymuştur. “Rawls’un temel hareket noktası şudur: Ne tür adalet ilkeleri kabul edelim veya ne tür sosyal kurumlar tesis edelim ki toplum iyi bir toplum olabilsin? (Yazıcı, 2014, s. 237). Bunu yaparken Rawls faydacılık kuramının karşısına “Hakkaniyet Olarak Adalet” (Justice as Fairness) olarak isimlendirdiği bir adalet kuramı koymuştur.

Hakkaniyet olarak adaletin iki ilkesi bulunmaktadır.

“ İlk ilke:

Her kişi, herkes için benzer bir eşitlik sistemiyle uyumlu olan bütün bir eşit temel özgürlükler sisteminde yer almak için eşit bir hakka sahiptir.” (Rawls, 2018, s. 331).

“ İkinci ilke:

Sosyal ve ekonomik eşitsizlikler öyle düzenlenmelidir ki, her ikisi de:

a) daha az avantajlı olanlar için daha fazla yarar sağlanmalı, adil tasarruf ilkesiyle uyumlu bulunmalı ve

b) adil fırsat eşitliği koşulları altında makamlar ve mevkiler herkese açık olmalıdır.” (Rawls, 2018, s. 331).

Rawls'a göre, birinci ilke, toplumun temel yapısı, temel hak ve özgürlüklerin düzenlenmesi, sosyal ve ekonomik avantajların düzenli dağıtımı ile ilgilidir ve buradaki temel hak ve özgürlükler: siyasal özgürlükler, oy verme hakkı, mülkiyet hakkı, düşünce ve ifade özgürlüğü ve vücut bütünlüğünü koruma hakkıdır (Rawls, 2018, s. 90). Bu ilkeye göre toplumda her birey eşit hak ve özgürlüklere sahip olmalıdır. Bu açıdan bakıldığında Rawls'un birinci adalet ilkesi temel hak ve özgürlükleri korumaktadır. Temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması ancak bir başka temel hak ile çatıştığı durumda sınırlandırılabilirliği söz konusu olabilir. Fark ilkesi dezavantajlı olanın yararına olacak şekilde düzenlenmiştir. Yani Rawls mal paylaşımının veya gelir dağılımının eşit paylaşılmasından bahsetmemektedir.

Hakkaniyet olarak adaletin ikinci ilkesi ise temel iyiliklerin nasıl dağıtılacağı ile ilgili bir ilkedir. “İkinci ilke, ilk yaklaşımda, refahın ve gelirin dağıtımını, yetkinin ve sorumluluğun kullanılmasında farklılık yaratan organizasyonları düzenlemektedir.” (Rawls, 2018, s. 90). Bu ilkeye göre en az avantajlı durumda olanın durumu göz önüne alınmalı ve onun yararına olacak şekilde katkı sağlanmalıdır (Yazıcı, 2014, s. 237). Bu ilke, en az avantajlı durumda olanın yararına olacak ve onu avantajlı duruma getirecektir. Bu da Rawls'un adil bir toplum yapısından beklediği bir durumdur. Hakkaniyet olarak adaletin ikinci ilkesi toplumda en az avantajlı durumda olanı korumakta ve dezavantajlı durumda olanın haklarını güvence altına almaktadır.

Rawls bu iki ilke arasında öncelik sıralık sırası olduğunu söyler ve Rawls'a göre, birinci ilkenin ikinci ilkeye önceliği vardır ve önce birinci ilke gerçekleşmelidir ki sonra ikinci ilke de gerçekleşebilsin (Rawls, 2018: 90). Bahsettiğimiz önceliklilik ilişkisi ikinci ilkenin de kendi içinde geçerlidir. Adil fırsat eşitliği ilkesi(b), fark ilkesine (a) göre öncelikli durumdadır (Rawls, 2018, s. 332).

Hakkaniyet olarak adaletin ilkelerinin seçilmesinde Rawls'a göre en adil yol, bireylerin başlangıç durumunda, bilinmezlik peçesi ardında seçimler yapmasıdır. Rawls'un yapmak istediği önce başlangıç durumunda tarafsız bireyleri bir araya getirebilmek ve onlara seçmeleri gereken en genel ilkelerle temel kurumları düzenleyen bir adalet anlayışının ilk ilkelerini adil bir seçim ile seçmelerini sağlamaktır (Rawls, 2018, s. 45). Rawls için adalet ilkelerinin seçildiği orijinal eşitlik konumu, toplumsal sözleşmenin geleneksel teorisindeki doğanın durumuna karşılık gelir ve başlangıç durumu toplumlar için ideal olan adalet ilkelerini seçmek için oluşturulan bir kurgudur. Bu nedenle sosyal işbirliği yapanların birlikte, bir ortak eylemde, temel hak ve görevleri atamak ve sosyal yardımların bölünmesini belirlemek için ilkelerin seçildiğini hayal etmeliyiz (Rawls, 2018, s. 40). Başlangıç durumundaki taraflar özgür ve her anlamda eşit bireyler olması açısından taraflara sunulan ilkelerin seçimi de olabildiğince adil şartlar altında olacaktır. Aynı zamanda

sürecin adil olduğu adalet ilkelerinin en baştan seçildiği bir toplumda sonucun da adil olmasını beklemekten daha doğal bir şey yoktur.

Rawls'a göre, insanlar adalet ilkelerini seçerlerken 'bilinmezlik peçesi' veya 'cehalet perdesi' (veil of ignorance) dediği durum içindedirler (Rawls, 2018, s. 163). Rawls'un adalet teorisi haz değil akıl temelli olduğu için başlangıç durumunda adalet ilkelerini seçecek olan bireyler toplumun çoğunluğunun mutluluğu için çabalayan bireyler değil de, bilinçli ve rasyonel akla ve aynı zamanda adalet duygusuna sahip bireylerdir. Başlangıç durumunda, adalet ilkelerini seçmek için bir araya gelen insanların hiçbiri bir diğerinin toplumdaki yerini, statüsünü, zekâsını, yeteneklerini doğal gücünü, eğilim, inanç, ırk ve cinsiyetlerini bilmemektedirler. Kişiler aynı zamanda kendileri için bile yeteneklerin dağıtımındaki şanslarını bilmez durumdadırlar (Rawls, 2018, s. 41). Dahası bu insanlar diğer insanların iyi veya kötü anlayışının ne olduğunu bilmezler veya birbirlerinin psikolojik eğilimleri hakkında fikir sahibi değillerdir. Çünkü insanlar kendileri ve başkaları ile ilgili ne kadar azami ölçüde bilgi sahibi olurlarsa seçimlerinde o kadar adil olacaklardır. Bu durum hakkaniyet adalet için son derece uygundur.

4.2. J.Rawls 'da Nesiller Arası Adalet Problemi

Sosyal adaletin başlıca sorunlarından biri kuşaklar arası farklardan doğmaktadır. (Rawls, 2018, s. 163). Bu yüzden orijinal pozisyonundaki kişilerin hangi kuşaktan olduklarına dair bilgileri yoktur. Gelecekteki bir neslin temsil edilip edilemeyeceği ya da var olup olmayacakları kısmen orijinal pozisyonda hangi adalet ilkelerinin seçilip kararlaştırıldığına bağlıdır (Hubin, 1976, s. 74). Taraflar hangi kuşakla yaşamak için hazırlıklar yapıyorlarsa o kuşağa ait ilkeleri seçmeleri gerekir. Bu sayede de mevcut nesillerin kendi çıkarlarını korumak adına gelecek nesiller için fedakârlık yapmak istemelerinin önüne geçecektir (Şahin Ceylan, 2014, s. 298). Seçim yapan insanlar hangi kuşakta yaşarlarsa yaşasınlar, dezavantajlı gruplar içerisinde olmayı istemeyecekleri için seçecekleri ilkeler sermaye birikimi, kaynakların doğru kullanımı ve doğal çevreyi korumakla ilgili olan adil ilkeler olacaktır. Çünkü başlangıç durumundaki insanlar akıl sahibi insanlardır ve ilkeler arasında doğru seçimleri yapabilirler. Bu yüzden de faydacılık kuramını seçmeyeceklerdir. Çünkü faydacılık için önemli olan en fazla sayıdaki insanın mutluluğu ve toplumun refahıdır (Rawls, 2018, s. 58). Faydacılık kuramının gelecek nesillerin avantajlı durumda olması için bugünkü nesilden gereğinden fazla fedakârlıklar isteyebilir (Rawls, 2018, s. 316). Mevcut durumundaki dezavantajlı kuşaklara gelecek "iyi" kuşakların hatırına onların çoğunluğunun iyi olabilmesi adına yine bugünkü kuşaktan ağır fedakârlıklar isteyebilir. Bu da şu anki neslin böyle bir fedakârlığın veya sorumluluğun altına girip girmemesi ile ilgili problemleri beraberinde getirir. Seçilen bu adalet ilkeleri kurumların bazılarının zorluklarının, toplu olarak daha büyük bir iyilikle telafi edileceği gerekçesiyle haklı çıkmasının önüne geçer (Rawls, 2018, s. 45). Çünkü faydacılığın taraflardan istediği gibi bazılarının daha fazla başarıya ulaşması için, bazılarının daha çok fedakârlık yapmasına gerek yoktur. Toplumda daha az avantajlı olan kişilerin durumunun iyileştirmesi koşuluyla hareket eden Rawls için, faydacılığın fikri, bireylere adil bir anlaşma sunmamaktadır (Rawls, 2018, s. 45). Faydacılık bireysel farklılıkları göz ardı eder bu da en az avantajlı olanın aleyhine bir durumdur.

Nesiller arası adalet; geçmiş nesil, bugün ve gelecek olasılığı olan neslin birbirleriyle olan etkileşimlerini inceler. Bir sonraki nesil kendinden önceki neslin seçimlerinin sonuçlarını yaşayarak hayata başlarlar. Rawls ideal bir sözleşme teorisi kullanarak gelecek nesillerle ilgili adalet açısından görevlerimizin neler olabileceğini göstermek için bir seçim girişiminde bulunmuştur ve bu teori aynı zamanda gelecek nesiller ile ilgili adalet problemini de çözmeyi amaçlamaktadır. (Hubin, 1976, s. 71).

Hubin'e göre Rawls'un adalet teorisi ile tüm nesillerin üyelerini orijinal pozisyona getirmek istemesi nesiller arası adalet sorununun çözümü için belki de en iyi yoldur (Hubin, 1976, s. 72). Orijinal pozisyondaki bu insanlar birbirleri ve kendileri ile ilgili hiçbir bilgiye sahip olmayan insanlardır. Kendilerinden yaşamlarını sonuna kadar etkileyecek olan adalet ilkelerini seçmeleri istenir. Eğer kendi adını bilmiyorsanız soyunuzun ve ırkınızın lehine olan veya herkese sevdiğiniz şeyleri veren ilkeleri de doğal olarak seçemezsiniz (English, 1976, s. 92). İlkeleri seçmek öyle büyük bir sorumluluktur ki sadece kendilerini değil gelecek kuşakları da etkileyecek olmaları gerçeği ile karşı karşıya kalmışlardır. Peki, neden insanlar kendileri ve diğer insanlar ile ilgili bilgilerden yoksunlardır? Çünkü ne olursa olsun kendi çıkarlarına uygun olan ilkeleri seçmeleri olasıdır. Fakir zengin olmayı isteyecek, zengin ise zengin kalmayı. Bunun önüne geçmek için adalet ilkeleri bilinmezlik peçesi arkasında seçilir ve insanlar birbirleri hakkında fikir sahibi değildir. Bu, hiç kimsenin ilke seçiminde, doğal şansın veya sosyal koşulların sonucu olarak avantajlı veya dezavantajlı olmamasını sağlar (Rawls, 2018, s. 40). Adaletin ilke seçimlerinin adaletli olmasının bir özelliği de başlangıçtaki tarafların rasyonel bireyler olması ve birbirilerine karşılıklı olarak ilgisiz olarak düşünölmeleridir.

Rawls'un hakkaniyet olarak adaletin ilkelerinden bahsetmiştik. Daha çok üzerinde duracağımız konu ikinci ilkesidir. İkinci ilkenin içerisinde adil fırsat eşitliğinin fark ilkesine önceliğinden de bahsetmiştik. Burada buna bağlı olarak iki durum ortaya çıkmaktadır.

a) eşitsizlik fırsatı daha az fırsata sahip kişilerin fırsatlarını iyileştirmelidir;

b) fahiş bir tasarruf oranı bu zorluğa katlanan kişilerin yüklerini dengelemelidir. (Rawls, 2018, s. 332).

Rawls'un bu ikinci ilkesi yani adil fırsat eşitliği ve adil tasarruf ilkesi oldukça önemlidir. Bizi nesiller arası adalet konusuna götürecektir olan da yine bu ilkeler, özellikle de "adil tasarruf ilkesidir" (Rawls, 2018, s. 216). Rawls için adil tasarruf ilkesi hakkaniyet olarak adaletin tamamlanması için oldukça önem arz eden bir konudur (Rawls, 2018, s. 315).

Rawls'a göre, insanların kendinden sonraki kuşaklar için sorumlulukları bulunmaktadır. "Biz ilk önce tarafların aile çizgilerini temsil ettiklerini varsayalım ve torunlarının daha acil olduklarını en azından kimin dikkate alınacağını ve ikincisi benimsenen ilkenin hangisini onlar önceki kuşakların takip etmelerini isterdi diye düşünürüz." (Rawls, 2018, s. 319). Rawls örnek olarak, bir aile reisinin adalet ilkelerini seçerken kendisinden sonraki nesle yardım etme arzusu içinde olabileceğini söylemektedir (Rawls, 2018, s. 155).

"Mesela onların aile reisi olduklarını ve o nedenle en azından bir sonra gelecek kuşağa yardım etme arzusu içinde bulduklarını varsayabiliriz. Ya da taraflardan, takip eden nesillerin aynı

ilkelere bağlı olmasına dair dilekleriyle sıralanan ilkeleri kabul etmelerini isteyebiliriz. Uygun birleşimlerin olması durumunda, bütün bir kuşak zincirinin birbirine bağlanacağına ve karar verilen ilkelerin her birinin yararına olduğunu dikkate alacaklarına inanıyorum. (ş 24,44) Eğer bu doğruysa, kabul edilebilir koşullardan diğer kuşakların ödevlerinin kaynaklanması hususunda başarılı olmuş sayılırız.” (Rawls, 2018, s. 155).

Böyle bir durumda (aile reisi) kişiler kendinden sonraki nesli, çocuklarını ve torunlarını düşünerek seçimler yaparlar ve bilinmezlik peçesi de bu durumun çıkar gözeterek yapılmasını ortadan kaldırır. Böylece aile reisinin sadece kendi soyuna ait olan nesillerin menfaatine seçim yapması durumunun bilinmezlik peçesi tarafından engellenmesi amaçlanmıştır (Rawls, 2018, s. 115). Yani, sadece tarafların kendi yakın çevresi veya çocuklarının çıkarlarını değil; genel anlamda kendinden sonraki gelecek nesil için iyi olacağı varsayılan ilkeleri seçmek daha adil olacaktır. Çünkü “Bu kısıtlamalar, cehalet perdesiyle birlikte, herhangi bir kuşağın her şeye rağmen diğer tüm kuşaklara dikkat etmesini sağlar.” (Rawls, 2018, s. 319). Böylelikle bilinmezlik peçesi sayesinde başlangıç durumundaki tarafların hangi kuşağa ait olurlarsa olsunlar kendileri dışındaki diğer kuşaklarında menfaatini gözetmelerini sağlamıştır.

Anlaşıldığı üzere Rawls'a göre her kuşak kendinden sonra gelecek olan nesli düşünmelidir. “Her kuşak sadece kültür ve medeniyet kazançlarını korumakla, kurulan adil kurumları yönetmekle yetinmemeli, ayrıca her bir zaman periyodu içinde aynı sermaye birikiminin uygun bir miktarını kenara koymalıdır.” (Rawls, 2018, s. 316). Nesiller kültürel sermayeyi ve adil kurumları sürdürmekle görevli oldukları kadar aynı zamanda da bu sermayeyi savurgan olmadan biriktirip ardıllarına bırakabilmekle yükümlüdürler. Bu tasarruf sağlık, eğitim, ekonomi, gelenek görenek veya çevreye kadar her şey ile ilgili olabilir. Adil tasarruf ilkesi bize yatırımların ne kadar büyük olduğunu gösterir. Eğer adil bir tasarruf ilkesi benimsenirse toplumsal minimum düzeyi belirlenmiş olur (Rawls, 2018, s. 316).

English'e göre, yapılan bu tasarruf bir kereye mahsus olmamalıdır ki uzun vadede de bir sonraki nesiller için de uygulanabilir olsun. Daha önceki nesillerin durumu kötü olsa veya kötüye gitse bile yine de daha sonraki nesiller için tasarruf etmemiz gerekmektedir (English, 1976, s. 92). Başlangıç durumunda insanlar hangi kuşağa ait olduklarını bilemezlerken bile aslında her kuşağı doğrudan yaptıkları seçimler ve tasarruflarla etkilerler. “Büyük ihtimalle ilk kuşak hariç, makul bir tasarruf oranı sağlandığında, her kuşağın kazanacağı açıktır. Birikim süreci bir defa başladığında ve öylece taşındığında, bu sonradan gelen bütün kuşakların iyliğinedir.” (Rawls, 2018, s. 321). Bu durum bir devamlılık yani sürdürülebilirlik anlamına gelmektedir. Bu ilke sürdürülebilir olduğunda, her nesil birikim yaptığında sonra gelen nesillerin zararlı çıkma ihtimalleri en aza indirilmiş olur. Dolayısıyla bir sonraki nesil daha adil ve daha yaşanabilir toplumlarda yaşıyor olacaktır.

Rawls için de adil tasarruf ilkesi ilerlemenin her aşamasında olmalıdır. Toplumun her aşamasında o düzeye uygun bir tasarruf düzeyi olmalıdır. Yani insanlar yoksulken de zenginken de adil bir tasarruf ilkesi benimsemelidirler. Yoksul durumdayken düşük oranda bir tasarruf, zengin durumdayken yüksek bir tasarruf yapmaları beklenir (Rawls, 2018, s. 319). Bu tasarrufun sadece ekonomik anlamda bir tasarruf değildir. “Adil tasarruf ilkesi, toplum adalet meselesi olarak

neyi korumak isterse ona uygulanır. Eğer toplumun üyeleri başka bir amaç için tasarruf yaparsa, bu başka bir meseledir.” (Rawls, 2018, s. 319). Tasarruf, sürekli olarak yapılmaya devam edilmelidir.

Rawls her kuşağın yapması gereken adil bir tasarruftan kastettiğinin sadece maddi tasarruf olmadığını bilmesini ister:

“Adil bir tasarruf ilkesinin tanımladığı gibi her kuşak sonrakine aynı sermayede adil bir karşılık bırakacaktır. (Burada sermayenin sadece fabrika ve makineler olmadığı, adil kurumları ve özgürlüğün değerini mümkün kılan bilgi ve kültürle birlikte teknikler ve beceriler de olduğu unutulmamalıdır.) Bu karşılık, daha önceki kuşaklardan alınan şeylerin karşılığıdır ve bu sonraki kuşakların daha adil bir toplumda daha iyi koşullarda yaşamasını sağlar.” (Rawls, 2018, s. 321).

Adil tasarruf ilkesi nesiller arasında adil bir birikimin oluşmasını ve sürdürülebilir kalkınmanın sorunsuz bir şekilde çalışmasını sağlamaktadır. Bu amaçla çıkılan bu yolda yapılacak tasarruflar sadece para birikimi ve her neslin zengin olması olarak anlaşılmalıdır. Kültürel miras, adil toplum ilkeleri, yenilenemeyen kaynakların kullanımı, özgürlük ve değerler gibi kapsamı oldukça geniş olarak tutulmuştur. “Adalet eski kuşağın daha sonraki kuşakların zengin olmaları için tasarruf etmesine ihtiyaç duymaz. Adil kurumların gerçekleştirilmesi ve özgürlüğün adil değerinin sağlanması için tasarrufa ihtiyaç duyulur.” (Rawls, 2018, s. 322). Adalet bir sonraki kuşağın zengin olmasına ihtiyaç duymaz, özgür ve adil değerlere sahip bir toplum asıl sermayedir. Mevcut nesillerin yapması gereken tasarruf ahlaki, çevresel, ekonomik, gelenekler, eğitim, sağlık vd. her alanda olması amaçlanmaktadır: “Adil tasarruf ilkesi, toplum adalet meselesi olarak neyi korumak isterse ona uygulanır.” (Rawls, 2018, s. 320). Çünkü maddi tasarruf sadece bir toplumlu zenginleştirebilir ancak diğer alanlardaki tasarruflar bir toplumun refah seviyesini yükselterek kaliteli bir dünyada yaşam sürmesine olanak sağlamaktadır.

Rawls'un adil tasarruf ilkesi sürdürülebilirlik konusuyla da doğrudan ilişkilidir. Bu ilkeye göre dünya mirasını emanet olarak alan her nesil hisselerini muhafaza etmeli ya da yenilemesi gerekmektedir. Bunu yaparken de yenilenemeyen kaynakları gelecek nesillerinde kullanacağını unutmadan idareli kullanılması gerektiğini vurgulamaktadır. Böylece toplam sermaye idareli kullanılmış hatta birikimi bile yapılmış olacaktır. Kullanılmayan kaynaklar birikecek ve sonraki neslin yaşam standartları düşmeden devam etmiş olacaktır. Gelecek nesillerinde kendinden sonraki nesiller için aynı tasarrufu yapması beklenir. Rawls'a göre, her nesil kendinden sonraki nesil için sorumluluk hissetmelidir (Rawls, 2018, s. 316). Bu tasarrufu yaparken sadece kendi çocuklarını veya torunlarını değil daha uzak nesli de gözetmesi gerekir.

Mathis ise Rawls'un nesiller arası adaletin çözümü için adil tasarruf yaklaşımının umduğu gibi olmadığını ve yeterince tatmin edici olmadığını söyler, çünkü Rawls nesiller arası adalet problemini sadece tasarruf etme yönünü tartışır. Bu yaklaşım hayati yaşam sürdürme ve kaynakların uzun vadeli korunması için yeterli olmayan, zayıf bir sürdürülebilirlik yaklaşımı olduğu görüşündedir (Mathis, 2009, s. 49). Aynı şekilde Hubin de Rawls'un teorisindeki sorunun adalet koşullarının (ilkelerinin) ve yapılacak tasarrufun tüm nesiller için uygun olmayabileceğini düşünmektedir (Hubin, 1976, s. 73). Özellikle de Rawls'un tasarruf ilkesi üzerinden yaptığı

temellendirmede gelecek nesiller için kaynakların ve sermayenin kullanımında yapılması gereken bir tasarruftan bahsedilmektedir. Hubin için buradaki sorun bu tasarrufa gerek olmayacağı yönündedir; çünkü insanlığın gelecekte artan nüfus ve teknoloji ile hammadde ve enerji kaynaklarını üretebilir halde olacağını ve hiçbir şekilde bir kıtlığın yaşanmayacağını varsaymamız gerekmektedir. Eğer durumun böyle olacağını varsaymazsak kaynakların kullanımında ne kadar ihtiyatlı olursak olalım sürdürülebilir bir nesiller arası kaynak kullanımı mümkün olmayacak ve kaynaklar eninde sonunda tükenecektir (Hubin, 1976, s. 73).

Rawls'a göre, atalarımızın bizim için iyi olacağını düşündükleri ölçüde tasarrufu ve birikimi bizim avantajımıza olacak şekilde yapmışlardır. Böylece atalarımız, bizden de aynı tasarruf oranı ile dengeli bir tasarruf politikası izlememizi bekleyeceklerdir (Rawls, 2018, s. 320). Yine de bu yapılacak tasarruf oranı için belirsiz bir yaklaşımdır. Çünkü bir neslin atalarının gelecek nesiller için tahsis ettiği tasarruf oranı ve kaynak kullanımıyla diğer neslin tasarruf oranı aynı olmayabilir. Kaldı ki bu sorun çağdaşlar arası tasarruf oranı farklılığı için bile geçerli olabilmektedir. Bunun sebebi Rawls'un tasarruf oranının sınırlarının belli olmamasından kaynaklanmaktadır.

Rawls'un bu soruna çözüm önerisi, bu sonu belirsiz aralığı daraltma yönündedir (Rawls, 2018, s. 320). Bahsetmeye çalıştığımız aralık tasarruf oranının maksimum ve minimum üst ve alt sınırlarıdır. Bu sorunun çözümü için de ardışık gelen kuşaklara ilerlemenin her aşamasında makul düzeyde talep ve beklentilerini sormak gerektiği varsayımdır ve böylece atalarımızın bizim için yaptıkları tasarruf ne ise mevcut kuşak da bir sonraki kuşak için o oranda tasarrufu yapmış olur. Bu da tasarruf miktarını dengede tutmuş olacaktır. Rawls için her aşamada bu yapıldığında adil tasarruf ilkesi tamamlanmış olur (Rawls, 2018, s. 320). Böylece her nesil yapması gereken tasarruf etme işini dengeli bir biçimde yapmış ve kuşaklar arası dengeli ve adil bir dağıtım sağlamış olur.

Sonuç

J. Rawls'un adalet teorisi nesiller arası adalet konusuna fayda değil hak temelli bir adalet anlayışıyla yaklaşır. Bu yaklaşım Rawls'u faydacı kuramdan ayıran en önemli noktadır. Rawls *Adalet Teorisi'*nde nesiller arası adaletin varlığından bahseder. Nesiller arası adalet konusunu çözülmesi gereken bir problem olarak görmekteyiz. Bu sebeple, nesiller arası adalet ile ilgili sorunların çözümü için Rawls'un hakkaniyet olarak adalet kuramı, adalet ilkeleri ve bu ilkeler içerisindeki adil tasarruf ilkesi problemi çözüm yolumuzun odağı olmuştur. Çünkü Rawls, adil tasarruf ilkesi ile sürdürülebilir bir tasarruftan bahsederek gelecek nesillere karşı olan sorumluluklarımızın varlığına dikkat çekmektedir. Sürdürülebilirlik adil tasarruf ilkesinin temellerini oluşturmaktadır. Her neslin kendinden sonraki nesil için tasarruf yapması gerektiğine vurgu yapan Rawls, böylelikle gelecek neslin kaynaklardan bizler gibi eşit pay alma haklarını savunmaktadır. Mevcut nesillerin gelecek nesillere kaynakları tasarruflu kullanarak gelecek nesillere yanılabilir bir dünya bırakmaları ancak sürdürülebilirlik ile mümkündür. Yapılacak her tasarrufun gelecek nesillerin yararına olabilmesi için o eylemin sürdürülebilir olması gerekir. Rawls'un adalet ilkelerinin varlığını koruması da ancak sürdürülebilir olması ile mümkündür. Eğer bu tasarruf doğru oranda yapılırsa uzun vadede en az avantajlı olanın talepleri her zaman karşılanmış olur.

Rawls'un adalet anlayışı en az avantajlı olanın yararına olacak şekilde düzenlenmiştir ve bu anlayış, bireyin haklarını güvence altına almaktadır. Adalet ilkelerinin seçilmesinde belirlenen adil tutum kuramın tartışılmaz en önemli noktasıdır. Kendilerini yönetecek ve yaşamlarını sürdürmelerine olanak tanıyacak olan adalet ilkelerini bilinmezlik peçesi ardında seçen insanlar, birbirlerine karşı herhangi bir bilgi sahibi değillerdir. Bu şeffaf durum aslında insanların kendi kuşaklarının ve kendi çıkarlarının peşine düşmelerini önleme amacı taşır. Böylelikle insanların seçecekleri ilkeler her nesilden insanın yararlanmasını sağlayacak dezavantajlı ve avantajlı olma durumunu ortadan kaldıracaktır. Rawls, İyi düzenlenmiş adil bir toplum oluştururken seçilecek adalet ilkeleri öyle kapsamlı olması gerektiğini, sadece çağdaşlar arasında ve küresel boyutta değil nesiller arasını da kapsayıcı nitelikte olması gerektiği amacını benimsemektedir. Her toplum hakkaniyet olarak adaletin ilkelerine göre düzenlenmelidir. Böylelikle sürecin adil olduğu bir toplumda sonuç da her zaman adil olacaktır ve ortaya çıkan bu sonuçlar da nesiller arasını da kapsamaktadır.

Nesiller arası adaleti ifade ederken hedef kitemiz mevcut nesillerdir. Çünkü geçmiş nesle şu anda müdahale etme şansımız bulunmamakta ve yaşayan nesil olarak gelecek nesillerin nasıl bir yaşam sürecekleri bizlerin yapacakları seçimlerle, bireysel eylemlerle ve hükümet politikaları ile belirlenmiş olacaktır. Dünyanın bugün içinde bulunduğu durumdan bütün geçmiş nesiller bir noktaya kadar sorumludur. Ancak özellikle sanayileşme döneminde ve teknolojinin yetersiz olup ileriye görme konusunda yeterli olanaklara sahip olmayan geçmiş nesiller açısından bütün sorumluluğu onlara yüklemenin doğru olmadığı görüşündeyim. Bazı eylemlerin uzun vadeli sonuçları ve sonuçlarının doğuracağı etkiler yetersiz teknoloji ile bilinemez durumda olabilirler. Elbette ki bu demek değildir ki geçmiş nesiller tamamen etkisiz olarak görülmektedir. Sadece onlara yüklenen sorumluluklar konusunda yaşadıkları dönemin şartları da göz önünde tutulmalıdır.

Bizler, şu an yaşayan mevcut nesiller olarak geçmiş nesli seçimlerinin sonuçlarını yaşamaktayız. Dünyayı etkilen konularda herhangi bir müdahalemiz olmamasına karşın bu sorunların muhatabı durumundayız. Bizler yarın gelecek nesiller için geçmiş nesiller durumunda olacağız. Bu yüzden de atalarımız başlangıç noktası değillerdir çünkü asıl başlangıç noktası o an yaşayan mevcut nesillerdir. Rawls'un orijinal pozisyonundaki gibi başlangıç noktası şuan biziz, bir sonraki nesilde başlangıç noktası onlar olacaklar. Bizler atalarımızın yaptıkları yanlışlıkları görmezden gelmeden sorumluluğunu üstlenerek düzetme yoluna gitmeli ve gelecek nesillerin iyiliğini onların çıkar ve menfaatlerini dengeli ve adil bir şekilde gözetmeliyiz. Dünyayı bize bırakılmış bir miras olarak düşünerek korumalı ve aynı mirası gelecek nesillere de bırakmalıyız. Bu bağlamda gelecek nesillerin var olma olasılığını, olmama olasılığına öncelemekteyiz.

Nesiller arası adaletin en önemli problemi gelecek nesillerin haklarının olup olmadığı konusu ve şimdiki neslin gelecek nesillere karşı olan sorumluluklarının var olup olmadığı, eğer bir sorumluluğa sahiplerse kapsamının neler olduğudur. Her nesil kendini yaşayacak olan son nesil olarak düşündüğü zaman gelecek nesillerin varlığı yok sayılmış olacaktır. Böylece gelecek nesillerin hakları görmezlikten gelinecek ve kaynakların kullanımı konusunda bu düşünceye sahip mevcut nesiller savurgan bir tutum sergileyeceklerdir. Ancak böyle olmaması gerekir çünkü

gelecek nesillerin olmama olasılığı kadar var olma olasılıkları da vardır. Onların var olma ihtimalle varken kirli, kıtlıkların yaşandığı, buzulların eridiği insanların yoksulluk çektiği iklimin çevrenin bozulduğu felaket içerisinde bir dünya bırakma fikrini dahi kabul etmemek gerekir. Yapacağımız her eylemin gelecek nesilleri etkileyeceğini unutmamak gerekir eğer bu unutulmaz ve bu yolda ilerleme sağlanırsa nesiller arası adalet için edişe duymamıza gerek kalmayacaktır. Her koşulda gelecek olan bir nesil varmış gibi düşünölmelidir.

Dünyadaki yenilenemeyen kaynaklar bütün insanlığın kullanımı içindir, sadece bir nesle bahşedilmemiştir. Her neslin bu dünyada yaşama sıraları geldiğinde kaynakları, doğayı çevreyi belirli oranlarda kullanacaktır. Bu yüzden gelecek nesillerin de hakları olduğunu kabul etmek gerekir. Onların çıkarlarını ve hak taleplerini bilmiyor oluşumuz doğrudur ama bu durum gelecek nesillerin en genel haklardan da mahrum kalmaları anlamına gelmemektedir. Gelecek nesillerin hiç bir hakkı olmadığını kabul etmemek doğru bir düşünce olmayacaktır. Gelecek kuşaklar özgürlük, yaşama, temiz hava soluma gibi bütün evrensel insan haklarına sahiptirler. Gelecek her nesil bizlerin soylarının devamı niteliğindedir. Bizler kaynaklardan nasıl yararlanıyorsak onların da yararlanma hakları olduğunu bilmek bizlere onların haklarını savunma, koruma ve teslim etme sorumluluğunu da beraberinde getirir.

Gelecek nesillere karşı sorumluluklarımız olmadığı görüşüne sahip düşünörlere karşın biz çalışmamız içerisinde Rawls'un gelecek nesillere karşı sorumluluklarımızın olduğu düşüncesine katılmaktayız. Çünkü Rawls nesiller arası adalet sorununu haklar çerçevesinde değerlendirmektedir. Rawls'un hakkaniyet olarak adalet teorisi içerisinde her zaman önemli olan bireyin hakları oluştur. Bu doğrultuda, kaynakların kullanılması, sermaye birikimi, tasarruf, iklim çevre vd. konularda iyi bir yaşamın gelecek nesillerin hakkı olduğunu ve dünyayı onlara standartları yüksek bir yaşam sürmeleri için koruyarak bırakmanın sorumluluğumuz dâhilinde olduğunu düşünmekteyiz.

Kaynakça

Adıgözel, O., Batur, Z. H. ve Ekşili, N. (2014). Kuşakların Değişen Yüzü Ve Y Kuşağı İle Ortaya Çıkan Yeni Çalışma Tarzı: Mobil Yakalılar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (19), 165-182.

Baier, A. (1984). The Rights of Past and Future Persons. J. P. Sterba içinde, *Morality in Practice* (s. 69-73). California: Wadsworth Publishing Company.

Bandman, B. (1982). Do Future Have The Right to Breathe Clean Air? A Note. *Political Theory*, 10 (1), 95-102.

Barry, B. (2006). Kuşaklar Arası Adalet. M. Rosen, & J. Wolff içinde, *Siyasal Düşünce* (S. Çalışkan ve H. Çalışkan, Çev., s. 384-393). Ankara: Dost Kitabevi.

Barry, B. (1997). Sustainability and İntergenerational Justice. *Theoria: A Journal of Social and Political Theory* (89), 43-64.

Buchanan, N. H. (2009). What Do We Owe Future Generations? *George Washington Law Review*, 77 (5), 1237-1297.

- Condorcet. (1990). *İnsan Zekasının İlerlemeleri Üzerinde Tarihi Bir Tablo Taslağı I* (Cilt 1). (O. Peltek, Çev.) İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Demir, A. (2018). *John B. Rawls Eleştirel Bir Yaklaşım*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Demirci, M. (2013). İklim Etiği Ve Özdeşsizlik Sorunu. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32 (2), 225-248.
- English, J. (1976). Justice Between Generations. *Philosophical Studies*, 31 (91), 92-104.
- Gündüz, Ş. ve Tuğrul, P. (2018). Kuşaklar Ve Örgütsel Sessizlik/Seslilik. *Sakarya Üniversitesi İşletme Bilimi Dergisi*, 6 (1), 89-115.
- Hubin, D. C. (1976). Justice and Future Generations. *Philosophy & Public Affairs*, 6 (1), 70-83.
- Ilık Bilben, M. S. (2018). Yeni Bir Toplumsal Düzenin Doğum Sancısı: İklim Adalet(sizliği) ve Hak Temelli Yaklaşımın Önemi. *Mediterranean Journal of Humanities*, 8 (1), 213-226.
- Kymlicka, W. (2016). *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş*. (E. Kılınç, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Mathis, K. (2009). Future Generations in John Rawls' Theory of Justice. *Archiv für Rechts-und Sozialphilosophie/Archives for Philosophy of Law and Social Philosophy*, 95 (1), 49-61.
- Nelson, W. (1992). Theories of Justice. by Brian Barry. *The Philosophical Review*, 101 (3), 703-706.
- Nozick, R. (2015). *Anarşi, Devlet Ve Ütopya*. (A. Oktay, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Page, E. A. (1999). Intergenerational Justice and Climate Change. *Political Studies*, 47 (1), 53-66.
- Rawls, J. (2018). *Bir Adalet Teorisi*. (V. A. Coşar, Çev.) Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Sarıkaya, M. ve Zışan, K. F. (2007). Sürdürülebilir Kalkınmada İşlemenin Rolü: Kurumsal Vatandaşlık. *Yönetim Ve Ekonomi*, 14 (2), 221-233.
- Sugorakova, D. ve Sol, A. (2010). Gelecek Kuşaklar Sorununa Evrimci Bir Yaklaşım. *Felsefe Dünyası Dergisi* (52), 150-164.
- Şahin Ceylan, Ş. (2014). Gelecek Nesillerin Haklarına Gewirth Formülü: Bireyden Toplumla Doğru. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 72 (1), 293-301.
- Şahin Ceylan, Ş. (2012). Nesiller Arası Adalet Faydacı Bir Yaklaşım. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 61 (2), 749-771.
- Tremmel, J. C. (2009). *A Theory of Intergenerational Justice*. London: Eartscan.
- Ünder, H. (1996). *Çevre Felsefesi : Etik ve Metafizik Görüşler*. Ankara: Doruk Yayınları.
- Yazıcı, S. (2014). *Felsefeye Giriş*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.